

סימן כא : בענין ביטול שליחות הגט ע"י ביטול רצון הגירושין*

א.

הגאון רמ"מ עפשטיין זצ"ל בספרו 'לבוש מרדכי' גיטין סי' י"א מחדש דבעל שעשה שליח לגירושין וחזר בו מרצון הגירושין ולא ביטל שליחות השליח, דלא בטלה שליחות השליח, ואם גירש גירושיו גירושין, כיון ששליחותו לא נתבטלה, רצון הבעל לעצם הגירושין לא מעלה ולא מוריד. והביא ראיה לדבריו ממה דמקשה בגמרא (קיד' נ"ט:): לר"ל דס"ל בעשתה שליח לקבלת קידושין וחזרה בה דאין חזרתה חזרה, דלא אתי דבור ומבטל דיבור, ומקשה בגמרא ע"ז ממ"ש במשנה גיטין (ל"ב). השולח גט לאשתו והגיע בשליח או ששלח אחריו שליח וא"ל גט שנתתי בטל הוא ה"ז בטל ולא אמרינן דלא אתי דיבור ומבטל דיבור, ומסיק בתיובתא. וקשה הרי אין הבעל רוצה שוב בגירושין, וא"כ אין כאן מקום לגירושין לא רק מצד ביטול השליחות (דזה לא מצי אליבא דר"ל) כ"א גם מצד שכל עיקר השליחות בטלה כיון שאינו רוצה לגרשה. אלא מוכח מכאן, דרצון הבעל לא מעלה ולא מוריד. ודייק מיניה, שה"ה לר"י, אעפ"י דפליג אדר"ל וסבר שאפשר לבטל השליחות גם בדיבור, לגבי ביטול הגט מצד ביטול רצון המגרש לגירושין, דהוא לא מצד אתי דבור ומבטל דיבור, בהא לא פליגי.

והגאון רצ"פ פרנק זצ"ל (הו"ד בהסכמתו לסי' שאילת משה לגר"מ וסרמן) כתב שהדברים ודאי נעתקו משמ"י דהגרמ"מ זצ"ל שלא בדקדוק, שהרי אם גילה דעתו שחוזר בו מעצם הגירושין זהו עצם ביטול השליחות, והרי לר"י מצי לבטל עכ"פ השליחות. ולא אמר זה אלא אילו היינו באים בזה מצד ביטול רצון הגירושין, כי או גם ר"י היה מודה שמצד זה אינו בטל.

והגאון ר"י וינברג שליט"א (הנאמן, שבט-אדר תשי"ח, ותשרי - כסלו תשי"ט) דן בדבריהם באריכות ותמה בדברי שניהם: א' אין במשמעות ביטול השליחות גם חזרה מרצון הגירושין, ממילא אין ראית הגרמ"מ מקידושין ראיה. דאין בכה"ג דפגע בשליח משום ביטול רצון הגירושין, רק ביטול השליחות הוא. (ומסתיע מדברי הפני"ש שם, שכתב בדעת רש"י דלר"ל לא מצי הדרה גם בפני השליח דזהו רק אם חוזרת מהשליחות, אבל אם חוזרת מרצון הקידושין גם לר"ל חוזרת. הרי בפירוש שחזרה מהשליחות אין לה שום שייכות עם החזרה מרצון הקידושין וה"ה לענין גט); וכן אין בחזרה מעצם הגירושין משום ביטול השליחות למחר וליומא אחרת כשכן ירצה לגרשה. ותמה על פשיטותי דהגרצ"פ זצ"ל, שנוקט להיפך. ב', מוכיח מהרשב"א והגרע"א ר"פ השולח שנוקטים ג"כ בפשיטות, שאין בביטול השליחות לגירושין משום ביטול רצון הגירושין לאחר זמן, וכן רואים דעתם שכל חוסר רצון לגרש מצד הבעל מעכב הגירושין, אעפ"י שהשליחות עצמה לא בטלה ליומא אחרת. שהרשב"א מקשה על פירש"י דלצעורא קמכוין, מתפרש במובן שרוצה הבעל לעכב לפי שעה מתן הגט, שא"כ איך יתן מאחר שהבעל אינו רוצה. והגרע"א ממציא שתי נפ"מ אם ביטל כל השליחות או שרק עיכב לזמן מה, ומ"מ גם הוא מסכים שעיקוב לשעה אינו ביטול השליחות, אבל הוא עיכוב עכ"פ לשעה זו, שאם גירש השליח אז אין גירושיו כלום.

ושם בא"ד דוחה מש"כ (הנאמן תשרי-כסלו תשי"ט) ח"א לסתור ההוכחה של הגרמ"מ מגירושין הנ"ל, די"ל דמיתלי תלי במחלוקת ר"ל ור"י, דלר"ל כיון דס"ל לא אתי דיבור ומבטל דיבור, כשם שאינו יכול לבטל עצם השליחות, כן אינו יכול לומר עכשו אינו רוצה לגרשה. משא"כ לר"י כשם שיכול לבטל השליחות כן יכול לחזור בו מרצון הגירושין. ודוחה זאת הגר"י וינברג, שמחלוקתם של ר"ל ור"י מצטמצמת בשאלה אם אתי דיבור ומבטל דיבור, ואין לזה שום שייכות לענין ביטול הרצון לגרש, שזו תלויה בחקירה על מהות השליחות, אם היא מסירת כח הבעלות או רק יפוי כח לפעול בשמו, עיי"ש. עוד הביא שם דברי הרה"ג ר"י כהן שליט"א שיצא להליץ על דעת זקנו הגרצ"פ זצ"ל, שגם הרשב"א והגרע"א סברי שאמירת איני רוצה לגרש הוא ביטול השליחות, אלא שהם מחלקים בין ביטול עולמי לביטול לשעה, שבה ל"צ עדים לא לביטול ולא למינוי מחדש. וגם ע"ז משיג, שאין ביטול זמני, ומציין לתורת גיטין סי' קמ"א סעיף ט"ו שמבטל לשעה הוא ביטול גמור, וממילא צריך עדים הן על הביטול הן על המנוי מחדש. ומכיון שהגרע"א נוקט בפשיטות שלזה אי"צ עדים ש"מ דאין כאן ביטול כלל, עיי"ש שהאריך עוד בזה. עד כאן תמצית תוכן הדברים, והרוצה לעמוד עליהם בכל היקפם יעיין במקורם לפי מ"מ הנ"ל.

ב.

והנלע"ד שגם הגרמ"מ בהביאו הראיה מסוגיא דקידושין לא ערבב המושג של ביטול השליחות עם חזרה מרצון הגירושין, דזה דבר פשוט ומובן, שבמה שחוזר בו מהשליח אין עדיין שום הוכחה על החזרה מהגירושין, והרי יתכן שאין השליח שוב נראה בעיניו, וכל כיו"ב. ואילו לא כן הרי היה לו להביא הראיה מגופה של המחלוקת של ר"ל ור"י, דחזרה בה משליחות הקידושין ואם יש בזה גם חזרה מעצם רצון הקידושין, אמאי לא מהני חזרתה גם לר"ל, שזה אינו שייך למ"ש אין דיבור מבטל דיבור, אע"כ שרצונה בזה אינו מעלה ומוריד, ומינה נמי לר"י דבהא לא פליגי. וכנ"ל, וכמו שהוכיח מהא דמבטל הגט. אע"כ בזה גם הגרמ"מ מודה שהחזרה מהשליחות אין לה שום שייכות לרצון הקידושין שלה. והראיה דמייתי מגט היא משום שהרי במשנה לא נזכר כלל, שמבטל השליח אלא אומר לו גט שנתתי בטל. ומשו"ז הרי נחלקו אמוראי אי חוזר ומגרש בו או לא. ועי' רמב"ן גיטין שמפרש שלשונו משמע יותר לבטל אלא שזה אין בידו (לחד מ"ד), ונשאר עכ"פ הביטול של השליח, שאין דבריו לבטלה. ואפילו לתוסי' שמפרשי שאילו היה אומר בהדגשה שמבטל הגט, הגט בטל, נראה דהוא ג"כ מצד שלענינו של הבעל סגי עכשו בביטול השליח משו"כ מפרשים כך כונתו, וזהו רק כשביטול השליחות מהני, משא"כ אליבא דר"ל. ובכל אופן הן לא נפלאות היא

לומר דר"ל ס"ל כמ"ד אינו חוזר ומגרש, שיש כאן לשון ביטול הגט ג"כ. ובוזה הוא דמוכח הגרמ"מ דכל היכי שבא לבטל הגט ודאי מסתבר לומר שחוזר בו מרצון הגירושין מכל וכל, דאל"ה למה לו לבטל הגט תיסקי ל"י בביטול השליחות, א"י שאינו רוצה לגרש כלל. עכ"פ אפ"ל דר"ל ס"ל הכי, א"כ מאי מקשה עליו בגמרא ומסיק בתיובתא. אע"כ דחזרת הבעל מרצון הגירושין לא משנה מידי, וכל הדיון על החזרה מהשליחות, וכיון דזה לא מצי לר"ל, ע"כ הוי תיובתא. ונמצא שראיית הגרמ"מ מקידושין היא ראייה אלימתא לפו"ר.

ג.

אלא שהגרצ"פ פרנק בא עליו ממקום אחר, דביטול רצונו לגרש יש להחשיב עכ"פ **כביטול השליחות** לאותה שעה שאינו רוצה לגרש, דזה ודאי מוכח מהגרע"א ומהרשב"א, שנוקטים שא"ל לשליח לגרש כשאינו רוצה הבעל; ומה שטוען עליו הגרי"י וינברג שליט"א, שע"כ ביטול לשעה אינו ביטול, דא"כ יצטרך שני עדים על הביטול והמינוי מחדש, אין הדבר כן. שהרי השליחות בעינה עומדת לגבי לאחר זמן לכשיתרצה הבעל לגרש, נמצא שאין כאן ביטול השליחות כלל, ואין זה אלא כהטלת תנאי בשליחות שבאופן זה יגרש ולא באופן אחר, שכיון שנשאר עדיין הסמכות בידי השליח באיזה שהוא אופן לגרש, אין ע"ז תורת ביטול השליחות, וע"ז א"כ עדים, דא"כ בכלל דבר שבערוה. ואינו דומה כלל להא דתורת גיטין דמייתי התם, ששם המדובר כשבא לבטל הגט עצמו, שלא שייך בזה ביטול לשעה, כדמייתי עלה מהא דהיום אי את אשתי וכו' דכיון דפסקה פסקה. ול"ש לומר שהיום אין הגט גט ולמחר יחזור ויהיה גט. משא"כ השליח, שיכול למנות שליח ע"מ שיעשה שליחותו למחר וליומא אחר, שהשליחות חלה מיד, ומ"מ הן ברור שהיום לא יוכל השליח לעשות כלום, כי לא נתמנה שליח אלא למחר, ולגבי היום אינו שליחו. וע"כ כשם שאפשר לעשות זאת בתחילת המינוי כן אפשר לעשות זאת גם לאחר שנתמנה, ואין צריך לזה עדים מצד דשבי"ע, שזה לא נאמר אלא על עיקר מינוי או ביטול השליחות, ולא על התנאה **מתי** ימלא שליחותו, כיון שעכ"פ אינו מפקיעו מעצם תורת שליח.

וחילוק זה הרי יוצא מוכרח מתוך הנחתו של הגרמ"מ וראיתו מקידושין הנ"ל, שרצון הבעל אינו קובע כל עוד שהשליח הוא בתורת שליח, א"כ הרי קשה מהרשב"א והגרע"א, אע"כ כחילוק הנ"ל.

ומעתה הרי צדק מאד הגרצ"פ בטענתו, שלדעת ר' יוחנן, שהשליחות כן יכול הבעל לבטל, הרי כאן שגילה דעתו שאינו רוצה לפי שעה לבטל, נהי דנימא דאין כאן הוכחה שרוצה לבטלו מתורת שליח מכל וכל, ויתכן שעדיין רוצה שישאר שמו עליו לענין אם ירצה לחזור ולגרש, ואשר ע"כ לא יצטרך מינוי מחדש, מ"מ **לשעה זאת** שאינו רוצה, ודאי הוי ביטול השליחות לשעה זו עכ"פ, ובוזה הרי סגי ליטול ממנו הכח לגרש לאותה שעה, וכדמוכח מהרשב"א והגרע"א וכנ"ל.

באופן שאמנם נכונה ראיתו של הגרמ"מ מקידושין שרצון הבעל אינו מעלה ומוריד כל עוד שהשליח תורת השליח עליו, אולם זהו בהסתנייגות מסוימת, דצריך שיהא עליו שם שליח **לאותה שעה דוקא**, אבל אם לגבי אותה שעה אינו שליח, אעפ"י שעדיין שם זה עליו לגבי לאחר זמן, זה ודאי לא מהני לאותה שעה, ומה שעשה אז, הרי זה בטל ומבוטל. וכיון דחזינן מהרשב"א והגרע"א שחזרת הבעל מרצון הגירושין לשעה מסוימת, כמוה כביטול השליחות לאותה שעה, הרי בנידון דהגרמ"מ שחזר בו מלגרש מבלי קביעות זמן, נהי דשם שליח לא פקע ממנו, ואם ירצה יחזור ויאמר לו ששוב רוצה ולא יצטרך למנותו מחדש, עכ"פ כל עוד שלא חזר בו מאי-רצונו, אין על שעה זו שם שליח עליו וגירושיו אינם כלום. ורק אליבא דר"ל דסובר דאינו יכול לבטל השליחות בדיבורו, לדידיה ודאי לא יוכל שוב גם לחזור בו ולהטיל **תנאי** בשליחות, שכמוה כביטול השליחות לאותה שעה, ובכל מה שנוגע לביטול השליחות ה"ז בכלל לא אתי דיבור ומבטל דיבור, משא"כ לר' יוחנן, כשם שיכול לבטל כל השליחות כן יכול להטיל בה תנאי מסוג הנ"ל, וכפ"מ שיוצא מהגרע"א בכה"ג.

ד.

ויש לעיין עוד ביסוד ההנחה של הגרמ"מ, שנראה שגם הגרצ"פ מודה בה והגרי"י בונה עליה דייק, שכל עיקר המחלוקת של ר"י ור"ל אינה נוגעת אלא לביטול ישיר של השליחות, משא"כ אם השליחות מתבטלת מצד אחר (כגון מצד ביטול רצון השליח) בזה אין שום שייכות למחלוקת, שהרי ר"ל נמק דעתו בהא דלא אתי דבור ומבטל דבור, וזה שייך רק לעצם השליחות. והנה הרה"ג י. נחשוני ר"ל דהא בהא תליא (דבריו בהנאמן תשרי-כסלו תשי"ט וכן הרה"ג י. יגל בקובץ התורה"מ י"א-י"ג מראה פנים לזה, עיי"ש). והגרי"י דוחה הדבר בשתי ידים. ולכאורה נראה להוכיח כדבריהם כדלהלן.

התוס' קידושין שם (ד"ה לא) כתבו לחלק בדעת ר"ל בין שחזרה בה בפניו לחזרה בה שלא בפניו. והגרי"י שליט"א במאמרו הנ"ל מבאר הדברים עפ"י המהר"ם שפרש כונתם, לא אם זה היה בפניו או לא, אלא בעיקר אם **נודע** לו לשליח מזה או לא. וביאר זאת דהא דמהני הוא מצד שביטול רצון האשה להתקדש מהני גם לר"ל, ושלא כמו שנוקטים בפשיטות הגרמ"מ והגרצ"פ בדבריו, והא דלא מהני שלא בפניו אפילו כשנודע מזה אח"כ ע"י עדים, היינו משום "שע"מ כן מסר לו שיהא כח בידו לגרש כ"ז שלא ישמע מחזרת הבעל, וכעין שכתבו התוס' גיטין ס"ד בד"ה שלישי וכו', ומכש"כ שאנו אומרים כן בשליחות שמסר לו כח לגרש אפילו אם יחזור בו ולא תוודע לו חזרה זו"י עכ"ל. ומוסיף דלפ"ז צ"ל דמשמע להו הלשון "וחזרה בה" דהיינו גם כשאמרה איני רוצה להתקדש. וזה דוחק רב, שהרי לשיטת התוס' לפי רב נחמן שם מ"ש הבעל שמבטל הגט מתפרש שאין כונתו לבטל אלא השליח (שם ד"ה מתורת), ומה"ת לפרש הלשון "חזרה בה" לחזרה מעצם הקידושין. גם מה שיוצא מכאן דין וסברא מחודשים, שזה כאילו התנה שמוסר לו כח לגרש גם אם יחזור בו, כל עוד שלא יודע לשליח מזה, לא נזכר מזה לא בגמרא ולא בתוס' והיא סברא משונה, ול"ד כלל להא דשליש ששם בהכרח מסר לו הנאמנות כל עוד שאין עדים נגדו, והרי במקום עדים באמת גם שליח אינו נאמן (דיני שלישות לש"ך אות י"א), וא"כ מה"ת לומר שמסר לו כח כזה. ועוד

דנראה, שאף אם יאמר כן **בפירוש** בשעת השליחות, יוכל עכשיו לחזור בו, כיון שהשליח, לפי סברא זו תלוי ועומד הוא כל הזמן ברצון השליח שידו כידו, וכיון שאינו רוצה לגרש, שוב אין כאן שליח כלל, ואפילו לדעת ר"ל.

ואין לנו בזה לכאורה אלא פירושו של החת"ס זצ"ל (אהע"ז סי נ' והו"ד במקצת ע"י הרה"ג י. יגל במאמרו הנ"ל) וז"ל: "וה"נ מכיון שנודע לשליח מחשבתו של בעל שלא לגרש, הרי מחשבתו כמחשבת בעליו (דשלוחו אינו אלא כמותו, ידו כידו ופיו כפיו, ואילו היו הבעלים הולכים לגרש או לקדש, הרי בכל שעה יכול לחזור בו, שם לעיל בדבריו). וא"כ קשה מה ענין זה ללא אתי דבור ומבטל דבור, הלא אינו מבטל דבור כלל וכו' ע"כ כתבו התוס' התייחד אם יודע לשליח מחשבת בעליו, הרי גם מחשבתו מתהפכת, אבל שלא בפני השליח ולא נודע לשליח המלכת בעליו, הרי בכוחו ותקפו, אם לא ע"י ביטול דבור הראשון וכו'". עכ"ל.

ביאור דבריו שלא תתכן עמידה עצמית של השליח **בניגוד מפורש** לרצון המשלח, שזה בניגוד למהות השליחות שנתמנה לפעול בתיאום מלא עם דעת המשלח, ומוכרח לשנות דעתו יחד עם השתנות רצון הבעלים. אלא שזהו רק אם נודע לו, משא"כ אם לא נודע לו, שאז ממשיך לפעול לפי"מ שהיה יודע רצון הבעלים מלפני כן, ע"כ פעולתו קיימת אם לא מצד ביטול שליחותו מכל וכל ע"י הבעלים.

(לכאורה מדבריו נראה שנוקט שכל חזרה מהשליחות לקדש, הוי גם חזרה מרצון הקידושין, וכפי שהבין הגרי"י בדברי הגרמ"מ, או כפי שפירש הגאון הנ"ל בעצמו בתוס', שמשמע להו **שמייירי** גם בחזרה בה בפירוש מרצון ההתקדשות בכלל. אך נראה שאין זו כונתו, אלא דכמו שתתכן חזרה מלאה, הרי תתכן חזרה **חלקית** והטלת תנאי, וכאן שמבטלת השליח - הרי זה כאומרת, שבתנאים **אלה**, שמקבל קידושין שלה יהא שליח זה, אינה רוצה את הקידושין בכלל, וה"ז חסר רצון הקידושין **באופנים** אלה, שהשליח קיבל הקידושין, ודוק).

ה.

אכן גם ביאור זה עדיין אינו מרוה צמאוננו בביאור התוס', דכשם שלא תתכן עמידה עצמית של השליח בניגוד מפורש לרצון השולח, כן י"ל דהשליח אינו יכול לפעול אלא ע"מ שדעתו של השולח מסכימה לזה גם ברגע זה, ואם יודע שביטול רצונו הקודם גם רצונו הוא אינו, ונאמר שבכל מעשה שליח הרי זה כאילו התנה, שזה בתנאי שהשולח לא חזר בו בפני עדים מהשליחות.

ע"כ נלענ"ד שעלינו לנקוט בתוס' כדעת המהרש"א, וכפשטות לשונם שמורה ג"כ כך, שיש הבדל בין שמבטל ממש **בפניו** למבטל שלא בפניו, ואעפ"י שיתודע לשליח שביטול בפני עדים ל"מ לר"ל, כי זהו בכלל לא אתי דבור וכו', וכלשון הגמרא גיטין ל"ב לא אלימא שליחותא בתרא משליחותא קמא. וסברא דמילתא לכאורה שכל שלא חש בעצמו להודיע לשליח ביטול רצונו פה אל פה, י"ל שאין כאן אלא דברים בעלמא בלי מחשבה רצינית.

ולכאורה לפי ביאור זה בתוס', ניחזי אן מה יהא הדין אליבא דר"ל בביטול הגט עצמו, לשיטת התוס' דלכו"ע מהני ביטול גם בגט דכ"ז שלא הגיע לידי האשה לא השיב גמר מעשה, וא"כ אינו אלא בגדר דבור, דבמחלוקת ר"י ור"ל תליא. אכן לפי חידוש התוס' שגם לר"ל מהני ביטול **בפניו**, בגט לכאורה ל"ש הבחנה זו, של"ש אותה סברא שאמרנו לגבי שליח שהיה לו לבא אליו לבטלו. א"כ בפשטות דבגט גם לר"ל מהני ביטול מפורש.

ולפ"ז קשה מאי מסיק בתיובתא לר"ל מהא דהשולח גט וכו', הרי י"ל דס"ל כמ"ד אינו חוזר ומגרש בו דיש בכלל דבריו ביטול הגט, ומצד זה מועיל גם שלא בפני השליח, כי אין זה שייך לשליחותו, ולא אותו הוא מבטל אלא את הגט. אלא מוכח מכאן דלר"ל כל פעולה שהיא, שיש עמה ביטול השליחות, ואפילו אם אין זה אלא **בעקיפין**, הוא מ"מ בכלל דברי דלא אתי דבור ומבטל דבור. וא"כ צדקו בדבריהם הרה"ג הנ"ל שחילקו בנידון חזרה מרצון הגירושין בין ר"י לר"ל.

ברם נראה שהסבר החילוק שבדברי התוס' בין שמבטל בפניו לשלא בפניו, וכפי שנוקט בכונתם המהרש"א, אינו בזה שלא חש לבטלו בפניו, שהרי זה גם בגוונא שהיה **אנוס** מלבא לבטלו, אלא הוא ענין אחר, דכל שהוא מבטלו בפניו, ה"ז בגדר דברים **שבינו לבין עצמו**, והוא רשות היחיד, שלו, ושם אין תוקף גם לכלל של לא אתי דבור ומבטל דבור, כי ברה"י א"ן זה כלל בגדר 'דברים', שענינו **התגלות** והתגלמות הרצון בדבור. משא"כ כשמבטל כלפי אחרים ואפילו בפני עדים שצריכים למסור זאת לשליח, כבר יצא הדבר מרשותו היחיד, ואז צריכים לגדרי ביטול, ואין דבור מבטל דבור לר"ל, דמאי אולמיה דהאי מהאי.

ונמצא שעיקר החילוק הוא, שכשמבטל בפניו אין על השליחות אפילו גדר דבור, משו"כ יכול לבטל, ולפ"ז נראה שלגבי ביטול הגט אעפ"י שכל עוד שלא בא לכלל גירושין אינו מעשה, מ"מ עכ"פ ודאי דלא גרע מדבור, ומינה דלדעת ר"ל אין מקום כלל לומר דהגט יתבטל בשום דרך שהיא. וכל המחלוקת אי חוזר ומגרש אינה יכולה להיות אלא אליבא דר"י.

ומעתה דברי הגרמ"מ לא נסתרו וסברתו וראיתו מהגמרא קידושין קיימים, דמר"ל נשמע גם לר"י, שכל שעיקר השליחות נשארה, רצונו של השולח לא קובע. אלא שאעפ"י בענין גט כשגילה רצונו שחוזר מהרצון לגרש אין נפ"מ מזה, כי ממילא בטלה גם שליחותו, ולדעת ר"י הרי יכול לבטל השליחות, וכמשי"כ הגרצ"פ זצ"ל.

[ומה שנוקט בפשיטות הגרי"י שליט"א במאמרו הנ"ל, דיש נפ"מ כשחוזר בו שלא בפני עדים לפ"מ שכתבו התוס' דאולי בכדי לבטל השליחות צריך שני עדים דוקא מדין דשב"ע, זהו רק לפי **דרבנן**, שמפרש הרשב"א והגרע"א מצד סילוק רצונו של הבעל לגרש, שבוזה אינו גט מצד דצריך המשך רצונו **המתמיד** של השולח, וכיון שבוזה כי הגרע"א דלא בעינן עדים, מזה למד שכל שהשליחות מתבטלת מצד אחר, אי"צ עדים לזה. אכן לדברינו דהסבר הגרע"א הוא מפני שאינו מבטל השליחות כלל, רק קובע לה זמן יותר מאוחר, אין ראייה כלל לנידון שהשליחות בטלה מכל וכל, רק שזה בא מחמת ביטולו רצון הגירושין, שלא יצטרכו לזה עדים, ומסתבר שגם כאן צריך עדים מדין דשב"ע. וממילא דגם לפי פשטות הגרמ"מ צריכים שני עדים על ביטול רצונו. עכ"פ לדינא ודאי דלא נפ"מ מזה,

כי דבריו של הגרצפ"פ זצ"ל הם כקילורין לעינים בהלכה זו, שבביטול הרצון לגרש נחתינן מצד ביטול השליחות, ובזה ודאי צריך עדים, וכנ"ל.

סימן כב: עליה לא"י בניגוד לרצון ההורים

שאלה נשאלה מטעם מדריכים של תנועות נוער דתיות בארה"ב העוסקים במתן חינוך לעליה לארץ לחניכיהם, וזה בניגוד לרצון ההורים. השאלה היא האם אין פגיעה במצוות כיבוד או"א בעליה לארץ בניגוד לרצון ההורים, וכן, אם מותר וראוי למדריכים לחנך לקראת זה.

כבר דן בכיו"ב בשו"ת מבי"ט סי' קל"ט, ומי"מ מכיון שכל מקרה יש לו צדדי עיון משלו, שניתני בע"ה הלכה זו לברר השאלה מתוך המקורות, ואין ביהמ"ד בלי חידוש. ועי' בהתוה"מ קובץ ג' עמ' קנ"ב: קובץ י"א-י"ג עמ' רנ"ז ואילך, ועמ' ר"ע ואילך.

א.

ב"מ (ל"ב. וכ"ה יבמות ו') ת"ר מנין שאם א"ל אביו הטמא או שא"ל אל תחזיר שלא ישמע לו ת"ל איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו, כולכם חייבים בכבודי.

וברמב"ם (פ"ו מממרים הי"ב): מי שא"ל אביו לעבור על דברי תורה בין שא"ל לעבור על מצות ל"ת או לבטל מ"ע, אפילו של דבריהם הי"ז לא ישמע לו שני איש אמו וכו' כולכם חייבים בכבודי. ובכ"מ שם הסביר במש"כ הר"מ, אפי' בשל דבריהם: נראה הטעם משום דכיון דקיי"ל דכל מילי דרבנן אסמכוהו אלאו דלא תסור, ה"ה ככל דברי תורה, ע"כ. וכ"ה בשו"ע (יו"ד סי' ר"מ סט"ו). והנה בענין ישיבת א"י דעת הרמב"ן שהוא מצוה מה"ת בכל הדורות (בהשמטות לסהמ"צ מצ' ד'). ובדעת הרמב"ם נחלקו הדעות, לדעת האב"י (יו"ד תנ"ד ה"ז) גם הרמב"ם מודה שהוא מה"ת. אכן לפי הרשב"ש וכן לפי סי' פאה"ש (הו"ד בסי' ארץ חמדה עמ' כ--כו) לפי הר"מ, מצות ישיבת א"י היא **מדרבנן**.

א"כ לנידון שלנו לכאורה לכל הדעות **לא חלה** בזה מצות כיבוד או"א, אם לדעת הרמב"ן (ולהני דסברי שגם דעת הר"מ היא כן) הרי זה כא"ל לעבור על של תורה. ואפילו אם נפרש כהני שיטות בר"מ שהיא רק מדרבנן, הרי כנ"ל גם באומר לעבור על דבריהם נמי לא ישמע לו, כדי הר"מ. ואם אמנם י"ל, לפי הסבר הכ"מ הנ"ל בר"מ, שהוא מצד הלא תסור שהופך הדרבנן נמי לדאורייתא, דלפי' מיתלי תלי במחלוקת הר"מ והרמב"ן (בסה"מ שורש א') אי לא תסור הוא מה"ת במצוות דרבנן כדעת הרמב"ם שם, או שאינה אלא אסמכתא כדעת הרמב"ן, ולפי הרמב"ן כיון שא"י אלא מדרבנן אין לנו שמצוה דרבנן תעמוד נגד כיבוד או"א דאורייתא, וכמו שמביא שם בא"ד משבת קכ"ח ועוד כ"מ, שאמרו אתי דאורייתא ודחי דרבנן. מ"מ לענינו אין נפ"מ מזה, שהרי לרמב"ן מצות ישיבת א"י היא מן התורה, א"כ ודאי דלא ישמע לו בזה. א"כ לכל הדעות אין חל בזה מצות כיבוד או"א, אם מפני שזה נגד התורה, ואפי' אם ננקוט בדעת הר"מ שהיא מדרבנן, הרי לר"מ לשיטתיה, גם כשאומר לעבור בדרבנן אין שומעין לו. כ"נ לכאורה בפשיטות. אכן אם נעיין בדבר נמצא שזה עדיין צ"ע.

ב.

איתא בקידושין (ל"א:): רב אסי הו"ל אמא זקנה וכו' שבקה ואזיל לא"י. שמע דקא אזלה אבתריה. אתא לקמיה דר' יוחנן א"ל מהו לצאת מא"י לחו"ל א"ל אסור. לקראת אמא מהו א"ל איני יודע וכו', א"ל נתרצית לצאת המקום יחזירך לשלום. ומבואר שם בגמרא שהיתה כונתו של ר"י לברכו, הרי שהסכים ליציאתו לבסוף. וס' המקנה ביאר שמ"ש קודם איני יודע היינו לא שנסתפק בדבר, אלא שמצוות אלו של ישיבת א"י וכיבוד א"י **שקולות** הן, והדבר ע"כ תלוי ברצונו והכרעתו, ומביא ראיה לזה מיעקב אבינו שיצא עפ"י ציוויו של יצחק לחו"ל, הרי שזה אינו אסור. (עיי"ש שביאר שכיון שכן א"י אלא רשות ע"כ הוצרך יעקב אבינו וכן רב אסי בסוגין לברכה). ונראה שמ"ש שמצוות אלו הן שקולות היינו בכה"ג שהן עומדות לפנינו, שהישיבה היא בשוא"ת והכיבוד הוא בקו"ע, שאעפ"כ הן שקולות והרשות בידו לקיים הכיבוד בקו"ע. דאי שתיהן כשלעצמן שקולות והרשות בידו לקיים הכיבוד בקום ועשה. נראה שהיה צריך להכריע בשב ואל תעשה, ולא היה שייך להשאיר את זה לבחירתו. וראיה לדבר ממה שמצינו בב"מ (ל). לכהן והיא בביה"ק, דפריך פשיטא האי עשה והאי ל"ת ועשה וכו', ופירש"י שאעפ"י שגם בהשבת אבידה הוי נמי ל"ת, אין ל"ת מועיל לדחות ל"ת. ואילו היה דין בששתיהן שקולות הרשות בידו לבחור כרצונו, א"כ מאי פריך, הא איצטריך קרא שאין לו רשות לבחור בהשבת האבידה ולטמא עצמו, דהכא והכא איכא עשה ול"ת. אלא פשוט דבכה"ג כיון שצריך לעשות מעשה יש הדין בשוא"ת. וא"כ ה"נ בניד"ד, אלא צ"ל כנ"ל שמצות כיבוד **עדיפא** ממצות ישיבת א"י, וע"כ **בגוונא** דא שמצות הישיבה יקיים בשוא"ת, והכיבוד בקו"ע לדחות מצות הישיבה במעשה, בזה שניהם שוין והרשות בידו. כצ"ל בכונת המקנה.

אכן מה שה"ר מיע"א צ"ע, שהרי יעקב יצא לשאת אשה, ובזה היציאה מותרת בפשיטות כמבואר בגמרא ע"ז י"ג, בפרט בכה"ג שהיה בדעתו לחזור (עי' תוס' שם, ויובא עוד להלן). ואם אמנם כל הרעיון הזה לצאת לשם לישא אשה לא בא לו אלא מרבקה ויצחק, עכ"פ בכה"ג ודאי שהיה מותר להם לצוותו ע"ז, והיה עליו מצוה לשמוע בקולם, כיון שלמטרה לישא אשה מותרת היציאה, א"כ אין אומרים לו לעבור על שום עבירה כלל. ונראה שגם אדם אחר מותר וראוי לו ליעץ למי שאינו יודע לגבי נישואי אשה בחו"ל, כיון דמותר לצאת לצורך זה בשופי.

גם מה שפירש דברי ר"י שאמר איני יודע במובן שניהם שקולים, לענ"ד אין הכרח להוציאם מידי פשוטם דלעולם **נסתפק** בדבר ומ"מ הוכרע **למעשה** להקל, וכדחזינן שרב אסי יצא ור"י הסכים על ידו, כיון שהדבר בספק